

УДК 373.5.016:[81'243:811.161.1]

THE SPECIFICS OF THE USE PRECEDENT PHENOMENA OF CULTURE AT THE
LESSONS OF RUSSIAN AS A FOREIGN LANGUAGE
СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ФЕНОМЕНІВ КУЛЬТУРИ НА
УРОКАХ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Hostra K. V / Гостра К. В.

Assistant / асистент

ORCID: 0000-0002-2266-492X

Kryvyi Rih State Pedagogical University, Kryvyi Rih, Gagarin-Prospekt, 54, 50086

Криворізький державний педагогічний університет, Кривий Ріг, просп. Гагаріна, 54, 50086

Анотація. Іншомовна освіта в світі і в Україні наразі змінила вектор руху: стратегічною метою є не отримання знань – не заучування правил, слів і теоретичного матеріалу, а формування практичних навичок – формування компетентної особистості, здатної спілкуватися з носієм мови на рівних, тобто формування вторинної мовної особистості, яка здатна розтлумачити та використати будь-яку інформацію іноземною мовою, включаючи прецедентні феномени культури. Прецедентні феномени культури як когнітивні структури містять культурологічну, історико-культурну, соціокультурну, національну інформацію, яку неможливо перекласти лише з допомогою лексики, а потрібно залучати фонові знання, що і зумовлює необхідність роботи з ними на уроках іноземної мови. Установлено, що успішна і продуктивна організація роботи з прецедентними феноменами культури на уроках російської мови як іноземної уможливіє активізацію процесу формування вторинної мовної особистості, сприяє його ефективності.

Ключові слова: *прецедентний феномен культури, вторинна мовна особистість, урок російської мови як іноземної.*

Abstract. Foreign language education in the world and in Ukraine has now changed the vector of movement: the strategic goal is not to acquire knowledge - not to memorize rules, words and theoretical material, but to form practical skills - to form a competent person capable of communicating with a native speaker on equal terms. , which is able to interpret and use any information in a foreign language, including precedent cultural phenomena. Precedent phenomena of culture as cognitive structures contain culturological, historical-cultural, socio-cultural, national information, which cannot be translated only with the help of vocabulary, but must involve background knowledge, which necessitates working with them in foreign language lessons. It is established that the successful and productive organization of work with precedent phenomena of culture at lessons of Russian as a foreign language enables activation of process of formation of the secondary language personality, promotes its efficiency.

Key words: *precedent phenomenon of culture, secondary linguistic personality, lesson of Russian as a foreign language.*

Вступ. Формування вторинної мовної особистості – мета іншомовної освіти, тому той, хто вивчає іноземну мову, має не просто отримати знання з лексики, граматики, синтаксису виучуваної мови, а здатність стати учасником

міжкультурного діалогу на рівні з носієм мови або хоча б приблизитися до цього рівня. Зауважимо, що питання вторинної мовної особистості висвітлено у багатьох лінгвометодичних дослідженнях (І. В. Борисова, Н. А. Камайданова, О. Л. Косован, О. М. Скоробагата, та ін.). Оскільки мова віддзеркалює дійсність, «збирає», «накопичує» знання всієї нації, то часто виникають ситуації непорозуміння між носієм мови та тим, хто цю мову вивчає. Однією із причин, що утруднюють міжкультурне спілкування, спричиняють комунікативні невдачі, є наявність в мовленні різноманітних прецедентних одиниць, що мають культурологічне, історико-культурне, соціокультурне, національне навантаження. Теорія прецедентності, прецедентних феноменів культури активно розробляється сучасним мовознавцями та лінгводидактами (Ю. М. Караулов, Д. Б. Гудков, В. В. Красних, Ю. Є. Прохоров та ін.). Дослідники (Т. В. Акашева, Н. М. Рахімова, І. Я. Соковніна, О. М. Скоробагата та ін.) наголошують, що робота з прецедентними феноменами культури сприяє формуванню вторинної мовної особистості. Проте не схарактеризованими залишаються методи, технології, прийоми, засоби такої роботи.

Мета дослідження – описати специфіку використання прецедентних феноменів культури на уроках російської мови як іноземної.

Основний текст. Прецедентні феномени культури відіграють важливу роль у формуванні вторинної мовної особистості, що певним чином є пов'язаною з первинною мовною особистістю. Науковці справедливо вказують: вторинна мовна особистість не може існувати окремо від первинної, вона впливає на структуру первинної мовної особистості [5, с. 178]. У сучасних дослідженнях вторинну мовну особистість розглядають як сукупність здібностей людини до іншомовного спілкування на міжкультурному рівні, що означає адекватну взаємодію з представниками інших культур не лише в реальному, але й у віртуальному просторі [1, с. 169].

Необхідно зазначити, що в науковій царині немає єдності щодо визначення терміну «прецедентний феномен». Його тлумачать по-різному, наприклад: як вербалізований елемент екстравертивної групи фігури комунікації – дискурса,

що стійко експлікується в прагматичних цілях і є апеляцією до стійкого елементу інтровертивної фігури комунікації, наявного в імпліцитній формі – тексту (Ю. Є. Прохоров [4, с. 173]); як інтертекстуальний елемент, що має надособистісний характер, неодноразово відтворюється в мовленні і викликає різноманітні асоціації з текстом, що є його джерелом (С. В. Лазаренко [3, с. 79]). Ми ж, орієнтуючись на комунікативну та когнітивну функції мови, визначаємо прецедентні феномени культури як когнітивні структури, сформовані в пізнавальній базі носіїв мови на основі їх соціокультурного та національного культурно-історичного досвіду [2, с. 308].

Одним із способів вирішення проблеми нерозуміння висловлювання, яке містить прецедентний феномен культури, вважаємо систематичну роботу з цими одиницями на уроках російської мови як іноземної.

Використовуючи інтегрований підхід до іншомовного навчання, пропонуємо приклади вправ з прецедентними феноменами культури, джерелом яких є художні твори, що входять до шкільної програми із зарубіжної літератури. Так, у 9 класі на уроках російської мови під час вивчення синтаксису та пунктуації (наприклад, тема «Діалог», формуються вміння оформлення діалогу) можна використовувати дидактичний матеріал, побудований на творах М. В. Гоголя (зарубіжна література):

Завдання:

I. Прочитайте комедію М. В. Гоголя «Ревізор».

II. Передтекстовий етап роботи з текстом. Дайте відповіді на такі питання:

1. Чи знайомі вам ці тексти? Звідки вони?

2. Охарактеризуйте героїв. Які риси характеру вони мають? Уособленням яких рис характеру людини вони стали? Чому навчили вас гоголівські персонажі?

III. Прочитайте про себе уривок із комедії «Ревізор». Перепишіть у зошит, розставляючи розділові знаки. А тепер разом з товаришем прочитайте уривок виразно (по ролям). Знайдіть в ньому висловлювання, що стало крилатим. У

яких випадках можна його вживати? Складіть з цим афоризмом речення та запишіть у зошит, правильно розставляючи розділові знаки.

IV. Імена яких героїв Гоголя стали широко відомими (прецедентні імена)? Що вони уособлюють?

Отже, на уроці російської мови ми не лише відпрацьовували пунктуаційні правила, розвивали мовленнєві вміння учнів, закріплювали їхні вміння читати мовчки та вголос, але й прищеплювали інтерес до літератури: згадали твори М. В. Гоголя, його персонажів, крилаті слова, що належать перу письменника.

Використання прецедентних феноменів культури, вилучених із художніх творів, що вивчаються на уроках зарубіжної літератури, сприяє кращому засвоєнню культурологічної інформації, формуванню мовних і мовленнєвих умінь і навичок, забезпечує міжпредметні зв'язки та збільшує інтерес дітей до літератури.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Під час дослідження були отримані наступні результати: 1) встановлено, що прецедентні феномени культури сприяють набуттю фонових знань і формуванню вторинної мовної особистості; 2) визначено, що використання прецедентних феноменів культури, джерелом яких є літературні твори, дозволяє дітям не лише краще запам'ятати мовний матеріал, у тому числі прецедентні феномени культури, але й краще зрозуміти твір, його авторський задум, тему та ідею, підтекст, особливості мовної організації та сюжету. Упевнені, що успішна і продуктивна організація роботи з прецедентними феноменами культури на уроках російської мови як іноземної уможлиблює активізацію процес формування вторинної мовної особистості, сприяє його ефективності.

Перспективним напрямком дослідження вважаємо розробку системи завдань і вправ з прецедентними феноменами культури як дидактичного матеріалу для уроків російської мови як іноземної.

Література:

1. Камайданова Н. А., Косован О. Л. Лингвокогнитивные компетенции «вторичной языковой личности» // Проблемы, перспективы и направления

инновационного развития науки. Международная научно-практическая конференция. Пермь, 08 июня, 2018. – С. 194–198. URL: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=35067764>. (дата звернення: 09.08.2020).

2. Каневская О. Б., Гострая Е. В. Модель формирования вторичной языковой личности посредством работы с прецедентными феноменами культуры на уроках русского языка как иностранного // Интеграция образования, 2020. – № 2. – С. 296–315. DOI 10.15507/1991-9468.099.024.202002.296-315

3. Лазаренко С. В. Прецедентні феномени в сучасному українському газетному дискурсі та їх роль у формуванні вторинної мовної особистості під час викладання української мови як іноземної // Теоретична і дидактична філологія, 2014. – Вип. 18. – С. 78–82.

4. Прохоров Ю. Е. Действительность. Текст. Дискурс. – Москва: Наука, 2004. – 186 с.

5. Хоменко А. В. Формирование вторичной языковой личности как фактор совершенствования иноязычной подготовки в экономических вузах // Филологические науки. Вопросы теории и практики, 2013. – № 11. – С. 187–190.

Науковий керівник: *канд. пед. наук, доцент О. Б. Каневська*

© Гостра К. В.